

Ο δάσκαλος ως ερευνητής και σύμβουλος. Μια προσέγγιση του καβαφικού έργου με ενεργό έρευνα (εκδήλωση: «Και η εποχή μας έμοιασε στον Καβάφη»¹)

Σταυρούλα (Βανέσσα) Μελά, Χριστίνα Μελαχροινού
sot26@hotmail.com, melchristina@yahoo.gr

Φιλολογοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Περίληψη. Στόχος της δράσης υπήρξε η εξοικείωση των μαθητών με το καβαφικό έργο με αφορμή τη συμπλήρωση 150 χρόνων από τη γέννηση του ποιητή. Ως μέσον επίτευξης αυτού του στόχου επιλέχθηκε η δημιουργία μίας παράστασης – εκδήλωσης στην οποία οι μαθητές θα επιχειρούσαν να εξοικειώσουν το κοινό με το καβαφικό έργο μέσα από απαγγελίες, αναλύσεις, δραματοποιήσεις, χορό και μουσική. Οι μαθητές μελέτησαν επιλεγμένα καβαφικά ποιήματα, εκτέθηκαν στα μηνύματα, το ιστορικό υπόβαθρο, τη συναισθηματική επένδυσή τους και ανίχνευαν τα κατάλληλα εκφραστικά μέσα ώστε να αποδώσουν την πρόσληψη της καβαφικής ποίησης. Οι μαθητές αποτύπωσαν σε ερευνητικά ημερολόγια σκέψεις και συναισθήματα κατά τις διάφορες φάσεις προετοιμασίας της εκδήλωσης, τα οποία και τροφοδότησαν τον αναστοχασμό και τις παρεμβάσεις/τροποποιήσεις στο όλο εγχείρημα.

Λέξεις κλειδιά: Διδασκαλία Ποίησης, Δραματοποίηση, Έρευνα Δράση.

Εισαγωγή

Η εκδήλωση-αφιέρωμα στον ποιητή Κ.Π. Καβάφη παρουσιάστηκε μέχρι τούτη τη στιγμή σε κοινό τρεις φορές (σε τρεις διαφορετικούς σκηνικούς χώρους και με διαφορετικό κάθε φορά κοινό). Ο βασικός πυρήνας της παράστασης εμπλουτίστηκε σκηνογραφικά, σκηνοθετικά, χορευτικά και εικαστικά, σύμφωνα με τις δυνατότητες των χώρων και την εμπλοκή νέων συνεργατών και συντελεστών-εθελοντών.

Στο πρώτο μέρος αυτού του άρθρου θα προσπαθήσουμε να εκθέσουμε τους στόχους και το θεωρητικό υπόβαθρο που υπαγόρευσε τη μεθοδολογία δημιουργίας και τροποποίησης της εκδήλωσης, προκειμένου να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι στα διάφορα στάδια τα οποία οδήγησαν στις τρεις αυτές παρουσιάσεις της. Στο δεύτερο μέρος θα παραθέσουμε μια συνοπτική περιγραφή, καθώς και αυτούσια ενδεικτικά τμήματα από τη ροή της παράστασης, ώστε να γίνει αντιληπτό πως υλοποιήθηκαν οι στόχοι του όλου εγχειρήματος.

Μέρος Πρώτο

Διδακτικοί στόχοι και ερευνητική μέθοδος

Ως πρώτο στόχο θέσαμε τη δημιουργική εμπλοκή και αυτενέργεια των μαθητών οι οποίοι θα έρχονταν σε άμεση επαφή με το καβαφικό έργο, θα επέλεγαν ποιήματα, δεκτικά σε δραματοποίηση, θα ανέλυαν το περιεχόμενο και τα απορρέοντα μηνύματα, υποβοηθούμενοι από το ιστορικό, κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο αλλά και τα βιογραφικά

¹ Σειρά Ντοκιμαντέρ του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΪ «Έλληνες του πνεύματος και της Τέχνης», 2012

στοιχεία του ποιητή και θα δρούσαν ως διαμεσολαβητές του κοινού με αυτό. Βασικό επίσης στόχο της δημιουργίας της εκδήλωσης αποτέλεσε η όξυνση της ευαισθησίας των μαθητών, ώστε να ανιχνεύουν τις συναισθηματικές διακυμάνσεις στους διάφορους εκφραστικούς τρόπους και να αποδίδουν τα συναισθήματα μέσα από τη δική τους ιδιοσυγκρασία, κινητοποιώντας τρόπους έκφρασης και επικοινωνίας που θα ανακάλυπταν και θα καλλιεργούσαν. Με αυτό τον τρόπο δυνητικά οι μαθητές θα ανταποκρίνονταν στη βίωση της εμπειρίας και την επικοινωνία της στο κοινό. Επιπλέον η συνειδητοποίηση ή περαιτέρω εκδίπλωση ιδιαίτερων κλίσεων και ταλέντων, η συνεργασία, η χρήση της τεχνολογίας στην υπηρεσία της γνώσης και της δημιουργίας, η ανάληψη πρωτοβουλιών, ευθυνών και η αναγνώριση λαθών ως αποτέλεσμα αποδοχής κριτικών και αυτοκριτικών αναθεωρήσεων, αποτέλεσαν ουσιαστικές παραμέτρους της στοχοθεσίας μας. Μέσα από όλα τα στάδια της συμμετοχικής αυτής διαδικασίας στην εκδίπλωση της εκδήλωσης, ελπίζαμε οι μαθητές να διευρύνουν τις γνώσεις τους και τις δεξιότητές τους σε συνεργατικό και επικοινωνιακό επίπεδο, να αντλήσουν χαρά και ικανοποίηση από την επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων και να εμπεδώσουν μεθόδους εργασίας, συνεργασίας και επικοινωνίας με ευρύτερο κοινό (Λιαντίνης, 1987).

Θεωρήσαμε ως καταλληλότερη μέθοδο για τη διερεύνηση του προβλήματος της διδασκαλίας του Καβάφη από μαθητές (διαμεσολαβητές) τη μέθοδο «έρευνα δράση» (action research) (στο εξής Ε.Δ.), σύμφωνα με την οποία δάσκαλοι, μαθητές, γονείς, σύμβουλοι και φορείς αλληλεπιδρούν δημιουργικά με στόχο την προσωπική τους ανάπτυξη και την «κριτική κοινωνική ενημέρωση» (Κοσμίδου- Hardy & Μαρμαρινός, 1994). Σύμφωνα με την Ε.Δ. ο δάσκαλος και ο μαθητής λειτουργούν ως ερευνητές, συνεργάτες, προσεγγίζουν τη θεωρία ολιστικά vs. αποσπασματικά, κάνουν διαχρονικές προσεγγίσεις, πιστεύουν ότι η εκπαιδευτική θεωρία και πράξη βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση, καθώς εντέλει ενσωματώνουν στη διδασκαλία την παράσταση. Ακολουθώντας ένα από τα πλέον διαδεδομένα μοντέλα διενέργειας Ε.Δ. (συγκεκριμένα του Κ. Lewin) ενσωματώσαμε στην έρευνά μας τα ακόλουθα στάδια: Σχεδιασμός – δράση – Παρατήρηση – Στοχασμός. Σύμφωνα με την Ε.Δ. η έρευνα συνδέεται με τη διδασκαλία και τη μάθηση μέσα από διαρκείς ανατροφοδοτήσεις γι' αυτό άλλωστε τηρήθηκαν και ερευνητικά ημερολόγια (Κοσμίδου – Hardy, 1989), (βλ. παρακάτω).

Έχοντας ως όραμα την παρουσίαση και την εξοικείωση του ευρύτερου κοινού με το καβαφικό έργο, διερευνήσαμε τις παραμέτρους που συνθέτουν το πολιτισμικό φαινόμενο του αλεξανδρινού ποιητή και σχεδιάσαμε την κοινωνική μας παρέμβαση, κινούμενες παράλληλα σε τρεις εποχές (εποχή Καβάφη, ποιήματος και σημερινή). Αναδεικνύοντας ως κοινή συνισταμένη των διαφορετικών εποχών τον παράγοντα της οικονομικής κρίσης και πολυκοσμικότητας, φωτίζουμε την πρόταση στάσης ζωής του ποιητή, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλουμε στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των μαθητών μας και συνάμα επιτυγχάνουμε τη βελτίωση της διδασκαλίας μας και της προσωπικής μας ανάπτυξης.

Στο πλαίσιο του **σχεδιασμού** αποφασίσαμε μαζί με τους μαθητές τον τρόπο παρουσίασης της εκδήλωσης, (την τριμερή δομή παρουσίασης των ποιημάτων, -αφήγηση-απαγγελία-κατακλείδα-, όπως αυτή αναλύεται στη συνέχεια), τη διαίρεση της σκηνής σε δύο μέρη, τα τεχνολογικά μέσα, το χώρο και τις λουπές υποστηρικτικές εγκαταστάσεις,⁵ τις πρόβες, το

⁵ Ο σύλλογος γονέων υποστήριξε την εκδήλωση με παροχή μόνιμης εγκατάστασης προβολών και βιντεοπροβολέα.

εποπτικό υλικό, τη σκηνοθεσία, τις ενδυματολογικές επιλογές. (βλ. παρακάτω Δεύτερο μέρος. Η εκδήλωση)

Η **δράση** συμπεριέλαβε διδασκαλία των ποιημάτων, πρόβες απαγγελίας με ενσωμάτωση τεχνολογικών μέσων για τη βελτίωσή της, συζήτηση απόψεων όλων των εμπλεκομένων αναφορικά με σκηνοθεσία και εποπτικά μέσα, επιλογή ρόλων και τέλος την ίδια την παράσταση/εκδήλωση.

Παράλληλα πραγματοποιούσαμε **αναθεωρήσεις** του σχεδιασμού δράσης μέσα από την **παρατήρηση**, τον εντοπισμό δυσκολιών, την **κριτική τους ανάλυση** και την αναθεώρηση του σχεδιασμού (π.χ. οι δυσκολίες στην απαγγελία του ποιήματος *Σατραπεία*, καθότι συνεργαζόμαστε με μαθητές Γυμνασίου, μάς οδήγησαν στη χρήση απαγγελίας από ηθοποιό διαδικτυακά, επίσης τα αρχικά κείμενα τροποποιήθηκαν ως προς την έκτασή τους, ενώ οι μαθητές άλλαξαν ρόλους ανάλογα με τις περιστάσεις και τις ικανότητές του). Οι τροποποιήσεις καταγράφονταν σε ερευνητικό ημερολόγιο μαζί με τις αντιδράσεις μας, γνωστικές και συναισθηματικές, δεδομένου ότι η διαδικασία βαίνει εσαεί.

Στο πλαίσιο της μεθόδου εντάσσονται, εκτός από τα ερευνητικά ημερολόγια, το portfolio –ο φάκελος υλικού-, τα ντοκουμέντα (ποιήματα, επιστολές, μαρτυρίες, φωτογραφίες), η μαγνητοφώνηση των απαγγελιών στα κινητά τηλέφωνα των μαθητών, οι διαφάνειες ηλεκτρονικού λογισμικού παρουσίασης (power point), που οπτικοποιούσε για το κοινό αφηγήσεις, απαγγελίες και ποιήματα, η μουσική επένδυση (που επιμελήθηκε ο μουσικός του σχολείου) και τέλος η φωτογράφιση και η μαγνητοσκόπηση της εκδήλωσης από εθελοντές γονείς μαθητών του σχολείου (Βακαλούδη, 2003).

Το κοινό στο οποίο απευθύνθηκε η πρώτη εκδήλωση (15/5/13) αποτελούσαν γονείς, κηδεμόνες, φίλοι και συγγενείς μαθητών του σχολείου, εκπρόσωποι τοπικών αρχών, σύμβουλοι και εκπαιδευτικοί κάθε βαθμίδας.

Για την πραγματοποίηση της προσέγγισης του καβαφικού έργου ενεπλάκησαν 28 μαθητές και μαθήτριες από τις τρεις τάξεις Γυμνασίου Γλυφάδας Μαθητές ποικίλου γνωστικού υπόβαθρου ανταποκρίθηκαν εθελοντικά σε πρόσκλησή μας, χωρίς δικές μας παρεμβάσεις. Ωστόσο στο τέλος παρέμειναν όσοι πραγματικά διέθεταν την απαιτούμενη πειθαρχία για να υποστηρίξουν την εκδήλωση. Οι καθηγήτριες που συντόνισαν την εκδήλωση ειδικεύονται σε παιδαγωγικά και φιλοσοφικά πεδία.

Οι μαθητές πρότειναν έργα του ποιητή, επιμελήθηκαν τις αμφιέσεις τους, συνέβαλαν με ιδέες στο θεατρικό σκηνικό και τη σκηνοθεσία της εκδήλωσης, καθώς και στα εποπτικά μέσα παρουσίασης.

Οι μαθητές διδάχτηκαν τα κείμενα των αφηγήσεων και τα 11 ποιήματα (τα οποία προκρίθηκαν) κατά τη διάρκεια πρόβας μετά τη λήξη του σχολικού ωραρίου. Εμείς, οι εκπαιδευτικοί, λειτουργήσαμε συμβουλευτικά και σε συνεργασία και αλληλεπίδραση με τους μαθητές ως προς τους καταλληλότερους τρόπους απόδοσης των κειμένων. Ιδιαίτερως ευρηματική και αποτελεσματική υπήρξε η ιδέα των μαθητών να χρησιμοποιηθούν τα κινητά τηλέφωνα, ώστε να καταγραφεί το ύφος της απαγγελίας στο οποίο καταλήγαμε και στη συνέχεια να μελετηθούν από τους ερμηνευτές τους. Επίσης με πρωτοβουλία των μαθητών χρησιμοποιήθηκαν καρτέλες αποτύπωσης⁷ του «μηνύματος-κατακλείδας» του

⁷ Κατά το πρότυπο της χρήσης καρτελών αποδελτίωσης που χρησιμοποιούσαν οι υπεύθυνες καθηγήτριες στην τάξη προκειμένου να ταξινομήσουν και να οργανώσουν την παρεχόμενη γνώση.

κάθε ποιήματος, καθορίζοντας έτσι τη μορφή της τριμερούς παρουσίας του καβαφικού έργου (αφήγηση, απαγγελία, κατακλείδα).

Μετά την ολοκλήρωση του πρώτου εγχειρήματος, μπορούμε να εκθέσουμε ορισμένες διαπιστώσεις.

Μεγάλη υπήρξε η ανταπόκριση από τους μαθητές στο κάλεσμά μας να πλαισιώσουν την εκδήλωση, μολονότι τους έγινε σαφές ότι οι πρόβες θα γίνονταν μετά το πέρας του σχολικού ωραρίου. Στις πρόβες πραγματοποιήθηκε εξατομικευμένη διδασκαλία προσαρμοσμένη στις ανάγκες, τις δυνατότητες και τις προσλαμβάνουσες των μαθητών. Η προσέγγιση αυτή είχε ως αποτέλεσμα να ανιχνευθούν οι ιδιαίτερες κλίσεις και τα ταλέντα των μαθητών και να ενεργοποιηθούν τα πολλαπλά επίπεδα νοημοσύνης τους (Gardner). Επιβεβαιώθηκε έτσι η ανάγκη ταξινόμησης των διδακτικών στόχων κατά Bloom (Bloom, 1956) (ο οποίος επισημαίνει την ανάγκη της τριμερούς διάκρισης γνωστικών, συναισθηματικών και ψυχοκινητικών διδακτικών στόχων). Οι μαθητές μας γνώρισαν, κατανόησαν, συλλογίστηκαν, ενεπλάκησαν συναισθηματικά, εκδίπλωσαν τις καλλιτεχνικές τους δεξιότητες (τραγούδι, χορός, ζωγραφική), σκηνοθέτησαν και δραματοποίησαν τα προτεινόμενα ποιήματα.

Επιπροσθέτως, η συγκεκριμένη ερευνητική μέθοδος επέτρεψε ο δάσκαλος να λειτουργήσει όχι ως «ταπεινός διανομέας της γνώσης», αλλά ως παραγωγός γνώσης με ευρηματικό τρόπο στο πλαίσιο συμμετοχικής διαδικασίας, με αποτέλεσμα την αναβάθμιση του κύρους του και τη διαμόρφωση δημοκρατικής και απελευθερωτικής παιδείας (Κοσμίδου-Hardy, 1989).

Αποδελτίωση των ερευνητικών ημερολογίων της εκδήλωσης

Στο πλαίσιο της διδακτικής μεθοδολογίας Ε.Δ. ζητήθηκε από τους μαθητές να συμπληρώσουν ερευνητικά ημερολόγια. Στόχος των ερευνητικών ημερολογίων ήταν, μέσω μιας διαδικασίας **αναστοχασμού** της συμμετοχής τους, των συνεργασιών τους και του ρόλου που διαδραμάτισαν στην όλη εκδήλωση, να συνειδητοποιήσουν την επίδραση των προαναφερόμενων στην προσωπικότητά τους και στην εν γένει ζωή τους. Ταυτόχρονα τα ερευνητικά ημερολόγια μαθητών και δασκάλων αξιοποιήθηκαν για τον αναστοχασμό της όλης δράσης.

Παραθέτουμε τις επτά ερωτήσεις που απαρτίζουν το ερευνητικό ημερολόγιο και τις πιο συχνά επαναλαμβανόμενες απαντήσεις καθώς και απαντήσεις που ξεχώρισαν για την εμβρίθειά τους ή το ενδιαφέρον τους μαζί με ένα σύντομο ερμηνευτικό σχολιασμό τους.

1. Η πρώτη ερώτηση αφορά το ρόλο που ο κάθε μαθητής κλήθηκε να διαδραματίσει.
2. Η δεύτερη ερώτηση αφορά τις συνθήκες συνεργασίας με μαθητές και καθηγητές.

Στην πλειοψηφία τους οι μαθητές απάντησαν ότι είχαν άψογη συνεργασία με τους καθηγητές και τους συμμαθητές τους και ότι προωθήθηκε η αλληλοβοήθεια μεταξύ των μαθητών με αποτέλεσμα να νιώσουν όμορφα και να αποκτήσουν καινούργιους φίλους. Ωστόσο από ορισμένους μαθητές γίνεται αναφορά σε πίεση που βίωσαν κατά τη διάρκεια των πολύωρων προβών και κάποια αναστάτωση που προκλήθηκε από συγκεκριμένα άτομα της ομάδας με διαγνωσμένα προβλήματα συμπεριφοράς. Κάποιοι μαθητές εξέλαβαν την από μέρους μας θέληση επιβολής πειθαρχίας ως «ατμόσφαιρα στρατοπέδου».

Τα παιδιά μπόρεσαν να συνειδητοποιήσουν το βάθος και την ουσιαστικότητα που αποκτούν οι σχέσεις μέσα από τη συνεργασία και την αλληλοβοήθεια, προκειμένου να

επιτευχθεί ένας κοινός στόχος, επίγνωση που θα ενισχύσει την επιδίωξη συνεργασιών και την καλλιέργεια των σχέσεών τους μέσα από αυτές και στην ενήλικη ζωή τους. Το γεγονός ότι ορισμένοι μαθητές δεν αντιμετώπισαν την προετοιμασία της εκδήλωσης με τη σοβαρότητα και την υπευθυνότητα που θα ταίριαζε, οδηγεί στη σκέψη ότι οι μαθητές θα έπρεπε να οδηγηθούν στην αντιμετώπιση της συμμετοχής τους στην εκδήλωση ως ενός προνομίου το οποίο θα έπρεπε να αποδείξουν έμπρακτα ότι αξίζουν. Συνεπώς καλό θα ήταν να προηγηθεί μια διαδικασία επιλογής (δοκιμαστικά) και ίσως η συμπλήρωση ενός ερωτηματολογίου ως προς τα κίνητρα και τις προσδοκίες μιας ενδεχόμενης συμμετοχής τους (ερώτηση 3, βλ. παρακάτω) και προκαταρκτικά, ώστε να βοηθηθούν να συνειδητοποιήσουν αν πραγματικά επιθυμούν να συμμετάσχουν και γιατί αλλά και οι συντονιστές να επιλέξουν εκείνους τους μαθητές που πραγματικά θέλουν και μπορούν να συμμετάσχουν. Ίσως ένα τέτοιο ερωτηματολόγιο να μπορούσε να ονομαστεί «διερευνητικό ερωτηματολόγιο» σε αντιδιαστολή με το ερευνητικό το οποίο σκοπό έχει την αξιοποίηση της βιωμένης εμπειρίας των συμμετεχόντων προκειμένου να γίνουν βελτιώσεις.

3. Η τρίτη ερώτηση αφορά τα κίνητρα εκδήλωσης ενδιαφέροντος συμμετοχής τους στην εκδήλωση και τις προσδοκίες τους από αυτή.

Κάποιοι μαθητές θεώρησαν τιμητική τη συμμετοχή τους, άλλοι αναφέρουν την αγάπη τους προς τον ποιητή, ενώ κάποιοι άλλοι την εμπιστοσύνη τους για τις δυνατότητες των καθηγητριών. Ακόμη κάποιοι αναφέρουν ως κίνητρο το φιλομαθές και φιλοπερίεργο του χαρακτήρα τους, άλλος τη συμμετοχή ενός κοριτσιού στην εκδήλωση (παραπρόγραμμα) (Μελά, 1999), άλλος την παρουσία των αγαπημένων του καθηγητριών. Δεν έλειψαν ωστόσο και βαθμοθηρικές τάσεις και η θέληση να είναι αρεστοί/ές στις καθηγήτριές τους (παραπρόγραμμα) (Μαυρογιώργος, 1983). Κάποιοι ακόμα θέλησαν να ζήσουν τη θεατρική εμπειρία και την εφέλκηση της προσοχής του κοινού στο πρόσωπό τους. Για κάποιους επίσης λειτούργησε ως κίνητρο η περιέργεια για την αλληλεπίδραση μαθητών διαφορετικών ηλικιών.

Παρά το γεγονός ότι ένα επώνυμο ερωτηματολόγιο ενδέχεται να επιδρά στην αυθεντικότητα των απαντήσεων, ο αυθορμητισμός των μαθητών αυτής της ηλικίας επιτείνει την άποψη ότι η ενσωμάτωση ορισμένων από αυτές τις ερωτήσεις στη φάση της προκαταρκτικής διερεύνησης θα συνεπικουρούσε μια πιο εύστοχη επιλογή συμμετεχόντων. Επιπροσθέτως θα μπορούσε να λειτουργήσει σε μια ύστερη φάση ως έλεγχος επιβεβαίωσης των προσδοκιών και διεύρυνσης των κινήτρων που αρχικά οδήγησαν τους μαθητές στην έκφραση επιθυμίας συμμετοχής

4. Η τέταρτη και πέμπτη ερώτηση αφορούν τις σκέψεις και τα συναισθήματα των μαθητών για τη διαδικασία της εκδήλωσης.

Οι απαντήσεις των μαθητών ομαδοποιούνται ως θετικές και αρνητικές, καθώς οι μαθητές δεν διαφοροποιούν πάντα τις απαντήσεις τους, γεγονός το οποίο χρήζει προβληματισμού. Αρχικά οι μαθητές καταγράφουν συναισθήματα χαράς, ευχαρίστησης, ενθουσιασμού, συγκίνησης, ανακούφισης, υπέρβασης φόβου, περιγράφονται επίσης συναισθήματα αρχικού άγχους αλλά και ψυχολογικής υποστήριξης ανάμεσα στους μαθητές, η οποία βοήθησε την υπέρβαση του άγχους. Ακόμη αναφέρεται υπέρβαση ντροπής, υπερηφάνεια και πνευματική διεύρυνση αλλά και ικανοποίηση από την ολοκλήρωση ενός καθήκοντος. Κοινός τόπος όλων των απαντήσεων ήταν το άγχος πριν ανέβουν στη σκηνή και η άρση του κατά το τελείωμα του ρόλου, με ταυτόχρονη αντικατάστασή του από θεατρικό οίστρο που

δεν επιθυμούσαν να τελειώσει. Κάποιοι ακόμα αναφέρουν την αγωνία και την ικανοποίηση που άντλησαν, ενώ άλλοι την αίσθηση που αποκόμισαν ότι μάγεψαν το κοινό με τις ερμηνείες τους.

Ορισμένες σκέψεις τους αφορούν τη συνειδητοποίηση της αμφίδρομης προσπάθειας καθηγητών και μαθητών για την ολοκλήρωση του έργου, καθώς και του γεγονότος ότι στόχος της απαγγελίας δεν είναι η στείρα αποστήθιση αλλά το αναδυόμενο συναίσθημα του θεατή.

Οι συγκεκριμένες ερωτήσεις έφεραν στο φως την πεμπτουσία του όλου εγχειρήματος. Με μεγάλη ικανοποίηση ανιχνεύσαμε στις απαντήσεις των παιδιών όχι μόνο την επίτευξη των στόχων που είχαμε αρχικά θέσει, οραματιζόμενες τη δημιουργική εμπλοκή των μαθητών μας σε ένα τέτοιο εγχείρημα, αλλά και την υπέρβαση των προσδοκιών μας. Οι μαθητές όχι μόνο βίωσαν μια πλούσια γκάμα συναισθημάτων, διευρύνοντας και καλλιεργώντας τις συναισθηματικές τους εμπειρίες, όχι μόνο εμβάθυναν στην καβαφική ποίηση και συνειδητοποίησαν κρυμμένα νοήματα, αθέατα σε μια επιφανειακή προσέγγιση μέσα από την αντιμετώπιση της απαγγελίας στο πλαίσιο της ερμηνείας, αλλά κατόρθωσαν να δημιουργήσουν μια ανατροφοδοτούμενη σχέση με το κοινό η οποία λειτούργησε τόσο ως επιβεβαίωση της επιτυχίας για την προσπάθειά τους όσο και ως βάση, το δίχως άλλο, για την ανάπτυξη μιας δεξιότητας ουσιαστικής επικοινωνίας.

5. Η έκτη ερώτηση αφορά την επίδραση της εκδήλωσης στην προσωπικότητά τους και το χαρακτήρα τους.

Επιδράσεις στην προσωπικότητα – σύμφωνα με τις καταθέσεις των μαθητών - περιλαμβάνουν την υπέρβαση της ντροπής και την αίσθηση ελευθερίας, ακόμη την αίσθηση μιας αναγνωρισμότητας και επιβράβευσης μέσω του χειροκροτήματος. Άλλοι μαθητές αναφέρουν την πνευματική διεύρυνση και τη γνώση του τρόπου να παρουσιάζουν σοβαρά πράγματα, ενώ άλλοι τη σημασία της συνεργασίας και της αμοιβαίας προσφοράς. Κάποιοι ακόμη καταγράφουν την πρωτόγνωρη ευχαρίστηση έκθεσης στο κοινό.

Αν και η απάντηση της συγκεκριμένης ερώτησης προϋπέθετε μια αυξημένη ικανότητα ενδοσκόπησης και αυτοπαρατήρησης η οποία δεν είναι ακόμη επαρκώς ανεπτυγμένη σε μια ηλικία που «τα θέλω» και τα συναισθήματα κατακλύζουν τις προαιρέσεις, οι μαθητές φαίνεται να συνειδητοποιούν ότι ένα από τα αποτελέσματα της ενεργούς συμμετοχής τους, τόσο στο σχεδιασμό όσο και την υλοποίηση της εκδήλωσης, διέυρνε τις γνώσεις τους τόσο ως προς το αντικείμενο όσο και ως προς τις διεργασίες που απαιτούνται για την παρουσίασή του. Η θετική ανατροφοδότηση της διστακτικής αρχικά απόφασής τους να εκτεθούν στο κοινό σίγουρα τόνωσε την αυτοπεποίθησή τους, στοιχείο που αποτελεί ανεκτίμητο εφόδιο σε μια εποχή διεθνούς ανταγωνισμού και αυξανόμενων προκλήσεων στις παγκοσμιοποιημένες κοινωνίες μας.

6. Η έβδομη και τελευταία ερώτηση αφορά τις προτάσεις των μαθητών για ενδεχόμενες αλλαγές στη διαδικασία της εκδήλωσης.

Οι περισσότεροι μαθητές απαντούν ότι δεν θα άλλαζαν τίποτε, καθώς βίωσαν την όλη εκδήλωση ως μαγευτική εμπειρία. Σε ορισμένες ωστόσο απαντήσεις επισημαίνονται σκηνοθετικές και σκηνογραφικές παρεμβάσεις τις οποίες λάβαμε υπόψη μας στις επόμενες διοργανώσεις της εκδήλωσης. Κάποιοι ακόμη πρότειναν περισσότερες πρόβες επί σκηνής.

Από τις απαντήσεις των μαθητών στην τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου αναδεικνύονται για μια ακόμη φορά τα προβλήματα που αφορούν την απουσία προβλεπόμενου χρόνου προετοιμασίας ανάλογων εκδηλώσεων αλλά και ταυτόχρονα η επιτακτικότητα της ανάγκης να τροποποιηθεί το Αναλυτικό Πρόγραμμα (στο εξής Α.Π.), ώστε να συμπεριλάβει εκδηλώσεις και δράσεις όπου οι μαθητές μπορούν να εκδηλώσουν ταλέντα, να συνειδητοποιήσουν και να καλλιεργήσουν κλίσεις και δεξιότητες και να νιώσουν τη χαρά της δημιουργίας, της αυτοέκφρασης, του οραματισμού και της πραγμάτωσής του. Το δίχως άλλο οι βάσεις για μια δημιουργική και ουσιαστική συμμετοχή των μαθητών σε ανάλογες εκδηλώσεις σμιλεύονται στις αίθουσες διδασκαλίας, όπου οι μαθητές ως ενεργητικοί μέτοχοι των διδακτικών δρώμενων αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και συνδιαμορφώνουν τη γνωστική, αξιακή και συναισθηματική τους συγκρότηση. Μόνο όμως μέσα από μια όσο το δυνατόν λιγότερο περιοριστική ως προς το χρόνο και τους τρόπους έκφρασης δραστηριότητα, αν και οριοθετημένη και αυστηρή ως προς τις προϋποθέσεις και τις συνθήκες γόνιμης συνεργασίας και αυτοέκφρασης, μπορούν οι μαθητές να επιτύχουν το μέγιστο βαθμό εμπέδωσης της γνώσης και καλλιέργειας της προσωπικότητας καθώς οι ίδιοι βιώνουν, εκφράζουν και διευρύνουν τις ικανότητές τους δρώντας και αλληλεπιδρώντας με το περιβάλλον. Το συμπέρασμα αυτό ενίσχυσε την αποφασιστικότητά μας να συνεχίσουμε και να εμπεδώσουμε στη σχολική διδακτική πράξη άλλες μας πρωτοβουλίες όπως τη διενέργεια ιστορικών αγώνων (Μελά & Μελαχροινού, 2015), με παρόμοια πρωταγωνιστική εμπλοκή των μαθητών αλλά και τη συμπερίληψη άλλων δράσεων, που πραγματοποιούμε παράλληλα, όπως τους ρητορικούς αγώνες και τη θεατρική ανάγνωση, ανάλυση και παρουσίαση ολόκληρων λογοτεχνικών έργων με την παράλληλη εκπόνηση στοχευμένων εργασιών-παρουσιάσεων, ανάλογα με τις δυνατότητες, τα ταλέντα και τις δεξιότητες των μαθητών (Μελαχροινού, 2012).

Μέρος Δεύτερο (Η εκδήλωση)

Περιγραφή εισαγωγικής παρέμβασης

Οι καθηγήτριες της εκδήλωσης αρχικά και στη συνέχεια μαθητές μιλούν το κοινό στην αρχικά απρόθυμη υποδοχή του καβαφικού έργου από το ποιητικό κατεστημένο της εποχής του (Παλαμάς & Σικελιανός) και μετά από μία δυνατή αφόρμηση, όπου γίνεται αναφορά στην παγκόσμια απήχησή του (επιθυμία ανάγνωσης της Ιθάκης εκ μέρους της Κένεντυ Ωνάση στην κηδεία της αλλά και μετάφρασή του καβαφικού έργου σε πλειάδα γλωσσών στον πλανήτη). Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στη σχέση του Καβάφη με την εποχή του, τους φορείς της ποιητικής του δημιουργίας, την κοσμοαντίληψη και το πρότυπο του ανθρώπου που κυριαρχεί στα ποιήματά του, τα μηνύματα, τις προτάσεις και τα σύμβολα, την ιδιαιτερότητα των τρόπων έκφρασης και δημιουργίας και τέλος τη διαχρονικότητα και τη σύνδεση του καβαφικού έργου με την κρίση της εποχής μας.

Η εισαγωγική παρέμβαση ολοκληρώνεται με το παρακάτω απόσπασμα που αναφέρεται στη δομή της παρουσίασης των ποιημάτων και τις τρεις θεματικές ενότητες στις οποίες εντάσσονται.

— «Στόχος μας σήμερα, αυτό το ανοιξιάτικο απόγευμα είναι να σας γνωρίσουν τα παιδιά σας τον Καβάφη, αποκαλύπτοντάς τον σε τρία στάδια:

α. ανάλυση και πληροφορίες στο προς απαγγελία ποίημα από τον μαθητή – αφηγητή

β. **παπαγγελία** του ποιήματος από τον μαθητή ή από ηθοποιό

γ. **κατακλείδα** με τίτλο «**θυμήσου ότι ...**» η οποία προκύπτει από τα προαναφερόμενα.

Θα επεξεργαστούμε σύντομα 11 ποιήματα:

Αλεξαντρινοί βασιλείς
Ηγεμών εκ δυτικής Λιβύης
Σατραπεία

Άνθρωποι του «φαίνεσθαι»
της επιφάνειας. Ο ποιητής
τους ειρωνεύεται και τους
κοροϊδεύει

Ο καθρέπτης στην είσοδο
Ηδονή
Έτσι πολύ ατένισα

Ο ποιητής αντιπροτείνει τον
έρωτα και την απόλαυση στα
αδιέξοδα της ζωής

Βασιλεύς Δημήτριος
Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου
ποιητή εν Κομμαγηνή 595 μ.Χ
Τείχη
Όσο μπορείς
Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον

Ο ποιητής αντιπροτείνει την αξιοπρέπεια, την
ομορφιά, την ψυχική ανάταση, τη φιλοσοφική
θεώρηση στην κρίση και τις ανατροπές της ζωής,
ώστε ο άνθρωπος να θωρακιστεί και να αντισταχθεί
στην αποξένωση, στο συμβιβασμό και το θάνατο.

Ενδεικτική Παρουσίαση πέντε εκ των έντεκα καβαφικών ποιημάτων που περιέχονται στην παράσταση

Αλεξαντρινοί βασιλείς

Σκηνοθεσία

Παρουσιάζεται η βασιλική οικογένεια με τον Αντώνιο ντυμένο με στολή *εύελπι*, η οποία παραπέμπει στη στρατιωτική ιδιότητα του Αντωνίου, και την Κλεοπάτρα, με τρέσες στα μαλλιά, μακρύ άσπρο φουστάνι, πολλά κοσμήματα και αντιπροσωπευτικό μακιγιάζ, να κάθονται σε χρυσές και βελούδινες καρέκλες. Μπροστά τους στέκεται ο Καισαρίων με κόκκινο πουκάμισο, λουλούδια στο στήθος και πλουμιστή ζώνη, ο Αλέξανδρος Ήλιος με κίτρινο πουκάμισο και πορφυρή κορδέλα στα μαλλιά, η Κλεοπάτρα Σελήνη με καστανή μακριά περούκα, μακρύ άσπρο πουκάμισο και σακάκι εποχής, ο Πτολεμαίος Φιλάδελφος με στολή φιλαρμονικής με επωμίδες και χρυσά σιρίτια. Κατά την αφήγηση ακούγεται η υποβλητική μουσική του Χέντελ, ενώ τα βασιλόπουλα στο άκουσμα του ονόματός τους σηκώνονται και με μεγαλοπρέπεια χαιρετούν το πλήθος. Στο οικείο σημείο της αφήγησης όπου προιδεάζεται το τέλος τους αναχωρούν σταδιακά τα βασιλόπουλα και στη συνέχεια το βασιλικό ζευγάρι. Ακολουθεί η απαγγελία του ποιήματος.

Αφήγηση

Το ποίημα «Αλεξαντρινοί Βασιλείς» του 1912 είναι το παλιότερο ενός κύκλου τεσσάρων ομόκεντρων ποιημάτων της λεγόμενης «ιστορικής περιοχής». Στο ποίημα αυτό ο Καβάφης περιγράφει και σχολιάζει ένα ιστορικό συμβάν του 34 π.Χ., ξεκινώντας από την μία περικοπή του Πλουτάρχου (*Βίος Αντωνίου*, 54). Πρόκειται δηλαδή για την περιώνυμη τελετή των «δωρεών» που σκηνοθέτησαν ο Αντώνιος και η Κλεοπάτρα, στο αποκορύφωμα της δύναμής τους, για να μοιράσουν ονομαστικά στην ίδια την Κλεοπάτρα και στα παιδιά της όλες τις χώρες που κάποτε εξουσίαζε ο Μεγαλέξαντρος, από τον Ελλήσποντο ως τον Ινδό, και ουσιαστικά για να ιδρύσουν μια Ελληνο-Ρωμαϊκή Ανατολική Αυτοκρατορία, πράγμα που είχε ως αποτέλεσμα την μοιραία τους αναμέτρηση με τον Οκτάβιο ή Οκταβιανό (τον μετέπειτα αυτοκράτορα Αύγουστο).

Είναι αξιοσημείωτο ότι πολλές από τις χώρες αυτές ή δεν είχαν κατακτηθεί ακόμα από τον Αντώνιο ή κυβερνιόνταν από υποτελείς βασιλιάδες είτε υπασπιστές του Αντωνίου. Επίσης αξιοσημείωτη είναι η ηλικία των παιδιών: ο Πτολεμαίος ΙΕ΄ Καίσαρ ή «Καισαρίων» (δηλ. «Καισαρόπουλο», επειδή η Κλεοπάτρα ισχυριζόταν πως τον είχε συλλάβει από τον Ιούλιο Καίσαρα) ήταν τότε μόλις 14 ετών· οι «πιο μικροί», που είχαν φυσικό πατέρα τον Αντώνιο, ήταν ο Αλέξανδρος-Ήλιος (δίδυμος με την Κλεοπάτρα-Σελήνη, που στην ίδια τελετή την «είπαν» βασίλισσα της Κυρηναϊκής) 7 ετών, και ο Πτολεμαίος-Φιλάδελφος 2 ετών!

Όλα αυτά δείχνουν πόσο ήταν υποδουλωμένος ο Αντώνιος στο πνεύμα της ανατολίτικης χλιδής και στην Κλεοπάτρα, καθώς, πουθενά δεν αντιδρά σ' όλους τους θεατρνισμούς που εκτυλίσσονταν εκείνη τη μακρινή ζεστή και ποιητική με το γαλάζιο ουρανό μέρα. Ούτε καν προβληματίζεται από τις επευφημίες του πλήθους και τον άκρατο ενθουσιασμό, μέσα στην άμετρη πολυτέλεια την ώρα που τα παιδιά ανακηρύσσονται βασιλείς χωρών που δεν είχαν ακόμη κατακτηθεί.

Το ποίημα διατρέχει μια ειρωνική πολιτική προοπτική καθώς τέσσερα χρόνια αργότερα, ο Αντώνιος και η Κλεοπάτρα θα αυτοκτονήσουν, ο Καισαρίων θα εκτελεστεί και τα μικρά του αδέλφια θα συρθούν αιχμάλωτοι στη Ρώμη για να στολίσουν τη θριαμβευτική πομπή του Οκταβιανού. Εκείνη όμως την ηλιόλουστη μέρα ανυποψίαστοι για τις μεγάλες ανατροπές, τις βέβαιες, τις νομοτελειακές, οι «βασίλεις» γιορτάζουν και ταυτόχρονα νομίζουν πως μπορούν να κατέχουν τον κόσμο (Σαββίδης, Διαδικτυακό Αρχείο Καβάφη, 2013).

Τώρα νιώστε τη θεατρικότητα, την υποβολή και την περιγραφική ικανότητα του ποιητή που θα σας μεταφέρει εκεί με απόλυτη παραστατικότητα και καθαρότητα.

Απαγγελία ποιήματος

Κατακλείδα

Θυμήσου ότι... (No1)

Μέσα από τα ποιήματα του Καβάφη βλέπουμε μικρές θεατρικές παραστάσεις με χαρακτηριστικά γνωρίσματα :

- α. την υποβολή και την καθαρότητα των εικόνων
- β. τα λιτά εκφραστικά μέσα
- γ. τη φετιχιστική εμμονή στη λεπτομέρεια της περιγραφής
- δ. την ειρωνεία και την προσποίηση

Εποπτικά μέσα διδασκαλίας

Η μαθήτριά την ώρα που αναφέρεται σε τέσσερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ποίησης του Καβάφη, όπως αυτά προκύπτουν από το συγκεκριμένο ποίημα, επιδεικνύει τέσσερα νοούμερα στο κοινό, ένα για κάθε γνώρισμα, για να γίνει παραστατικότερη η αφήγηση.

Μουσική επιμέλεια

“Sarabande” του George Frideric Hendel

Ηγεμών εκ δυτικής Λιβύης

Σκηνοθεσία

Ο ηθοποιός κατά την απαγγελία του ποιήματος φοράει κόκκινη στολή, με χρυσό σιρίτι και λοφίο χρυσό στο κεφάλι και υποδύεται τον τάχα σπουδαίο με ύφος χιλίων καρδινάλιων...

Αφήγηση

Στην ποίηση του Καβάφη τονίζεται η έννοια της ελληνικότητας ως ύψιστη ανθρώπινη αρετή. Ο ίδιος ο ποιητής ομολογεί για τον εαυτό του ότι δεν είναι Έλληνας ή ελληνίζων αλλά ελληνικός. Για τον Καβάφη ο Έλληνας είναι σύμβολο ανθρώπου και μέσα από αυτόν καταδεικνύεται η αρετή ως φρόνηση, ήθος και αυτοπεποίθηση. Γι' αυτό στο ποίημα που ακολουθεί ειρωνεύεται τον ηγεμόνα της Δυτικής Αφρικής που τάχα παρίστανε τον «ελληνικό» με όλα τα προτερήματα που η έννοια συνεπάγεται, για να υποδηλώσει προσωπικότητα σημαντική που ωστόσο ούτε κατά διάνοια διέθετε.

Ο ηγεμών της δυτικής Αφρικής είναι ένας αποτυχημένος άνθρωπος, επιφανειακός και ο Καβάφης τον περιγράφει λεπτομερειακά - όπως άλλωστε συνηθίζει για τους ήρωές του –και συνάμα τον παρακολουθεί με ένα ελαφρό χαμόγελο γεμάτο κατανόηση για τις αδυναμίες του (Δημαράς, 1992).

Απαγγελία ποιήματος

Κατακλείδα

Θυμήσου ότι... (No 2)

Ο Καβάφης συνήθως ταυτίζεται με τον ήρωα που πρωταγωνιστεί στο ποίημά του, καθώς ο ηθοποιός με τον ήρωα που παριστάνει. Φτιάχνει ποιήματα-πορτρέτα. Ενίοτε οι ήρωές του είναι αποτυχημένοι (ουσιαστικά ή συμβατικά).

Εποπτικά μέσα διδασκαλίας

Η μαθήτριά κρατάει ένα πορτρέτο με τους πατατοφάγους του Van Gogh, όταν αναφέρεται στα «ποιήματα πορτρέτα».

Μουσική επιμέλεια

Arabian Dance (The Nutcracker, Pyotr Ilyich Tchaikovsky)

Ο καθρέπτης στην είσοδο

Σκηνοθεσία

Η δραματοποίηση γίνεται κατά τη διάρκεια της απαγγελίας του ποιήματος. Εμφανίζεται ένας όμορφος νέος ο οποίος κτυπάει το κουδούνι και παραδίδει ένα δέμα στον κύριο του σπιτιού. Μέχρι να φέρει την απόδειξη ο νέος καθρεφτίζεται στον παλιό καθρέπτη και μένει ακίνητος, παγώνοντας τη σκηνή στο χρόνο.

Αφήγηση

Φανταστείτε έναν παλιό καθρέπτη, αντίκα, 80 χρονών σε ένα πλούσιο σπίτι. Εκείνη τη μέρα χτύπησε το κουδούνι και ένα αθλητικό παιδί, ο υπάλληλος του ράπτη, παρέδωσε ένα δέμα σε κάποιον του σπιτιού. Μέχρι να φέρουν την απόδειξη ο όμορφος νέος καθρεφτίστηκε στον παλιό καθρέπτη και έφτιαξε τη γραβάτα του. Στη συνέχεια πήρε την απόδειξη και έφυγε. Εμφανίστηκε χωρίς παρελθόν, χωρίς παρόν, χωρίς μυθικό πλαίσιο, έτσι ο ποιητής ρίχνει όλο το βάρος στην προσωποποίηση για να υψώσει τη στιγμή στο επίπεδο της μεταφοράς· προσωποποιεί τον καθρέπτη, του προσδίδει ανθρώπινα αισθήματα, τον κάνει να χαίρεται, να συγκινείται και να υπερηφανεύεται που για μερικά λεπτά δέχτηκε πάνω του τέτοια μοναδική και ακέραια ομορφιά.

Απαγγελία ποιήματος

Κατακλείδα

Θυμήσου ότι... (No4)

Η καθαφική ποίηση είναι ποίηση αναδρομών, αναπόλησης, φανταστικής δημιουργίας και αφετηρία της έχει την ηδονή και τη νεότητα. Όλα εκτυλίσσονται σε κλειστούς, σκοτεινούς

χώρους, αγνοείται το φυσικό περιβάλλον, το φως της ημέρας. Κυριαρχούν τα φώτα της νύχτας, τα γραφεία, τα μαγαζιά, οι κλειστές κάμαρες, τα παλιά σπίτια, οι παλιοί καθρέπτες...

Εποπτικά μέσα διδασκαλίας

Η μαθήτρια κρατάει έναν παλιό σκαλιστό καθρέπτη

Μουσική επιμέλεια

«Sarabande “ Ludovico Einaudi

Ηδονή

Σκηνοθεσία

Προκειμένου να αναπαραστήσουμε και οσφρητικά την εποχή και να αποδώσουμε την ηδονή ανάβουμε αρωματικά ξυλάκια (στίκς). Η ατμόσφαιρα πλημμυρίζει αρώματα... Πρόσωπα φαγιούμ απεικονίζονται και εναλλάσσονται στην οθόνη, παραπέμποντας στην ομορφιά της νεότητας που τόσο ύμνησε ο ποιητής....

Αφήγηση

Ποιος δε θα ήθελε να τον αποκαλέσουν «χαρά και μύρο της ζωής μου»;

Ωστόσο «χαρά και μύρο» για τον Καβάφη δεν είναι οι ώρες της ηδονής αλλά η μνήμη των ωρών· και για έναν τόσο ακριβολόγο ποιητή η διάκριση είναι σημαντική. Ξαναζωντανεύει παλιούς έρωτες και τους απολαμβάνει καρέ-καρέ, πλάνο-πλάνο. Γιατί οι έρωτες αυτοί δεν είναι συνηθισμένοι, τυπικοί έρωτες ρουτίνας, αλλά δυνατοί, μοναδικοί και ανεξάντλητοι. Ίσως οι μεγαλύτεροι έρωτες είναι αυτοί που δεν ζήσαμε ακόμη...

Απαγγελία ποιήματος

Κατακλείδα

Θυμήσου ότι... (No5)

Ο Καβάφης είναι ποιητής νοσταλγίας. Η ποίησή του βασίζεται στη μνήμη, στην ανάμνηση και στην ηδονική αναπόληση των περασμένων. Πηγή της τέχνης του ο έρωτας.

Εποπτικά μέσα διδασκαλίας

Η μαθήτρια κρατάει έναν πίνακα της αμερικανίδας ζωγράφου Laura Pope, στον οποίο παρουσιάζονται κολλημένα τα πόδια ενός ζευγαριού μπροστά από ένα τιμόνι παλιού αυτοκινήτου, χωρίς να απεικονίζονται τα πρόσωπα. Κυριαρχεί ερωτική ένταση.

Μουσική επιμέλεια

“Una matina”, Ludovico Einaudi.

Βασιλεύς Δημήτριος

Σκηνοθεσία

Η δραματοποίηση γίνεται κατά την απαγγελία με τον ηθοποιό – βασιλιά να απεκδύεται το ρόλο του βγάζοντας τα ρούχα τα βασιλικά, τη γαλαζόχρυση στολή, και να αποχωρεί με αξιοπρέπεια.

Αφήγηση

Στα 1917, ο Καβάφης, έχοντας δημοσιεύσει την *Ιθάκη*, «έτσι σοφός που έγινες με τόση πείρα», κατάλαβε «η *Ιθάκες* τι σημαίνουν», συνειδητοποίησε, δηλαδή, τη ματαιότητα των κοινωνικών φιλοδοξιών που είχε άλλοτε.

Βιώνοντας ο ίδιος την σταδιακή κατάρρευση της κοινωνικής του τάξης και έχοντας συνείδηση της προσωπικής του αδυναμίας να αντισταθεί, σκιαγραφεί ανάλογα τα πρόσωπα των ποιημάτων του. Τα πρόσωπα του Καβάφη είναι άνθρωποι νικημένοι και υποταγμένοι στη μοίρα τους, όπως ο *Βασιλεύς Δημήτριος*:

Ο ίδιος ο ποιητής, ταυτίζοντας, λυρικά – δραματικά, τη μοίρα της ζωής του με την ιστορική μοίρα του Δημητρίου και βρίσκοντάς τους τουλάχιστον έναν κοινό σημείο στη σφαίρα της ανθρώπινης δράσης – την αποτυχία – φαίνεται να υποδηλώνει και από ποια φιλοσοφική σκοπιά θεωρεί τον εαυτό του και την κάστα του πατέρα του, μέσα στην πολιτικο – οικονομική ιστορία της νεότερης Αλεξάνδρειας.

Ο βασιλέας Δημήτριος, όταν κατάλαβε ότι η βασιλεία του θα έδυε, καθώς ο Πύρρος θα έπαιρνε τη θέση του, απεκδύθηκε τα χρυσά του φορέματα, τα ολοπόρφυρα, τα κατακόκκινα βασιλικά του παπούτσια και φόρεσε άλλα ρούχα καθημερινού ανθρώπου και αποχώρησε με αξιοπρέπεια, θυμίζοντας ηθοποιό που αλλάζει τη θεατρinίστικη περιβολή του όταν τελειώνει η παράσταση. *Τα πάντα Ρει*.

Απαγγελία ποιήματος

Κατακλείδα

Θυμήσου ότι... (No7)

Την ώρα που όλα κλονίζονται και ανατρέπονται, η αρετή σπανίζει, οι άνθρωποι τρικλίζουν μέσα στην καθημερινή ανάγκη, τότε ξεχωρίζουν οι ανώτεροι χαρακτήρες και δοκιμάζεται η συνείδηση. Ο Καβάφης πιστεύει ότι με υψηλό φρόνημα και αξιοπρέπεια νικά ο άνθρωπος τη μικρότητα και έτσι παραμένει ακέραιος στις μικρές και στις μεγάλες ανατροπές της ζωής.

Μουσική επιμέλεια

"Hymm"(Choir), Immediate music .

Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον

Σκηνοθεσία

Ο Αντώνιος και η Κλεοπάτρα επιστρέφουν στη σκηνή, μόνο που τώρα δεν κάθονται δίπλα, αλλά ο ένας πίσω από τον άλλο, καθώς μετά την αυτομόληση των στρατιωτών του Αντώνιου το περιβόητο ζευγάρι δεν ξανασυναντήθηκε. Τη στιγμή που η μαθήτριά διαβάσει την έμπνευση του ποιητή από το βίο του Αντωνίου στον Πλούταρχο ακούγεται η πανηγυριώτικη μουσική από το πέρασμα του θιάσου του Διόνυσου, η οποία και επί σκηνής, ακολουθώντας την αφήγηση, δυναμώνει και μετά χάνεται. Όταν στη συνέχεια

περιγράφεται η αυτοκτονία του Αντώνιου ακούγεται θόρυβος ξιφολόγχης που αποσπάται από τη θήκη - πάνω στην οποία καρφώνεται συμβολικά ο Αντώνιος - ενώ παράλληλα αναπαρίσταται η αυτοκτονία της Κλεοπάτρας με την παρουσία ενός κουκουλοφόρου σκλάβου ο οποίος τελετουργικά αδειάζει από ένα πουγκί ένα φίδι στο πανέρι με τα φρούτα που κρατάει εκείνη. Η σκηνή αδειάζει και κυριαρχεί η μοναδική απαγγελία του Χορν και το «βαλς των χαμένων ονείρων» του Χατζιδάκι... Στην οθόνη δείχνουμε την αναπαράσταση του Διονυσιακού θιάσου, όπως αυτή αποτυπώνεται στον κρατήρα του Δερβενίου.

Αφήγηση

Στα 1919 μέσα στους αλαλαγμούς της νίκης του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου ο Καβάφης διαβλέπει ότι πρόκειται για μια νίκη κυρίως βρετανική. Παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να δούμε τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζει ο Καβάφης το θέμα του νικημένου ανθρώπου, **του αποτυχημένου**, κοινό τόπο της λογοτεχνίας της εποχής. Είναι φανερό ότι αποφεύγει το θρήνο και τη λυρική έκφραση των συναισθημάτων. Αντίθετα, κρατάει απόσταση από τα γεγονότα, από τον ίδιο του τον εαυτό και από τους ήρωές του, οι οποίοι - πολλές φορές- είναι η ποιητική του persona, το προσωπείο, η μάσκα του.

Ο Καβάφης, με ειρωνεία, από τη μια ασκεί κριτική στην αστική τάξη του καιρού του, η οποία δεν κατόρθωσε να αναχαιτίσει τη οικονομική καταστροφή που προκάλεσε ο βρετανικός ιμπεριαλισμός, ενώ από την άλλη αντιμετωπίζει κριτικά **και** τον εαυτό του, αφού ούτε και ο ίδιος κατάφερε να σταθεί όρθιος μέσα σ' αυτήν την οικονομική κρίση. Στη στάση αυτή του ποιητή, ωστόσο, υπάρχει κάτι που πάντα συγκινεί τους αναγνώστες του: η **αξιοπρέπεια** με την οποία αποδέχεται την ήττα και την καταστροφή, αξιοπρέπεια την οποία εκφράζει με συγκρατημένη συγκίνηση στο ποίημά του *Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον*.

Τι διάβασε όμως και εμπνεύστηκε το ποίημα;

Το πρώτο ερέθισμα του ποιητή και η πηγή της έμπνευσής του στάθηκε ο *βίος του Αντωνίου* στον Πλούταρχο και συγκεκριμένα η ακόλουθη περιγραφή σε ελεύθερη απόδοση. Τη νύχτα αυτή η πόλη ήταν βυθισμένη σε μία κατάσταση ησυχίας και θλίψης. Αδημονούσε και φοβόταν γι' αυτά που επρόκειτο να συμβούν. Γύρω στα μεσάνυχτα ακούστηκαν ξαφνικά αρμονικοί μουσικοί ήχοι από διάφορα όργανα κι ακόμη ένα βουητό όχλου μαζί με πανηγυρικές φωνές και χοροπηδήματα σατύρων.

Είχες την εντύπωση πως κάποιος θιάσος περνούσε με θορυβώδη τρόπο μέσα από την πόλη. Έμοιαζε να κατευθύνεται από το κέντρο της πόλης προς την εξωτερική πύλη που έβλεπε προς το μέρος του εχθρού. Όταν έφτασε εκεί, όλος αυτός ο θόρυβος δυνάμωσε και ύστερα χάθηκε έξω από την πόλη. Κάποιοι προσπάθησαν να εξηγήσουν αυτά τα σημάδια. Έδωσαν την εξήγηση ότι ο Θεός Διόνυσος εγκατέλειπε τον Αντώνιο. Σ' αυτόν τον θεό πίστευε πάντα ο Αντώνιος και προσπαθούσε να του μοιάσει.

Ο θρύλος αυτός συνδέεται με την τελευταία νύχτα του Αντωνίου στην Αλεξάνδρεια. Την άλλη μέρα ο Αντώνιος, επιθυμώντας για τον εαυτό του έναν ένδοξο θάνατο, συγκρούστηκε με τον Καίσαρα και όταν το ιππικό του τον εγκατέλειψε και το πεζικό του νικήθηκε αυτοκτόνησε πέφτοντας πάνω στην ξιφολόγχη του, μαζί του και η Κλεοπάτρα έβαλε τέλος στη ζωή της με το δάγκωμα ενός φαρμακερού φιδιού που είχε ζητήσει να κρύψουν σε ένα πανέρι με φρούτα. Έτσι επαληθεύτηκε η ερμηνεία που είχε δοθεί για την εμφάνιση του θιάσου στην πόλη της Αλεξάνδρειας ως προάγγελου του θανάτου του Αντωνίου.

Απ' όλα τα στοιχεία του θρύλου ο ποιητής κράτησε μόνο τη λεπτομέρεια του μουσικού θιάσου, στο ποίημα όμως του Καβάφη χρησιμοποιείται για να εκφράσει ο ποιητής το δικό

του μήνυμα. Πίσω από το «εσύ» του ποιήματος γίνεται πια φανερό ότι δεν κρύβεται μόνο ο Αντώνιος, κρύβεται και υπονοείται οποιοσδήποτε σημαντικός άνθρωπος με εξέχοντα χαρακτηριστικά που είδε μέσα σε μια νύχτα τα μεγάλα όνειρα και τα μεγάλα σχέδιά του να σβήνουν. Ταυτόχρονα είναι και το άτομο που κάποια στιγμή είδε και έζησε το αναποδογύρισμα των πραγμάτων και τη διάψευση των μεγάλων του προσδοκιών. Πόσο μας αγγίζει αυτό το μήνυμα σήμερα που βιώνουμε και εμείς τις ανατροπές των ονείρων μας, των προοπτικών μας, της ζωής μας ολόκληρης!

Από μία άλλη οπτική γωνία τα όσα λέγονται στο κείμενο είναι ένας «λόγος εις εαυτόν». Ο ποιητής είναι ταυτόχρονα ο λέγων και ο ακούων. Ο ποιητής συμβουλεύει τον εαυτό του να αντιμετωπίζει με αξιοπρέπεια το σκληρό γεγονός του θανάτου. Σ' αυτή την κρίσιμη στιγμή όταν το τέλος της ζωής και ο θάνατος προβάλλουν πλέον ως μια βεβαιότητα, αυτό το τέλος πρέπει να αντιμετωπιστεί με θάρρος και γενναιότητα, αξιοπρέπεια και υπομονή. Μια τέτοια συμπεριφορά αποτρέπει τον ευτελισμό του ανθρώπου και μετατρέπει ακόμη και τις στερνές στιγμές της ζωής μας σε ένα είδος απόλαυσης μυστικού θιάσου που προμηνύει το τέλος μας (Σαββίδης, Διαδικτυακό Αρχείο Καβάφη, 2013).

Μουσική επιμέλεια

«Ορφικός Ύμνος στο θεό Πάνα», «Βαλς των χαμένων ονείρων», Μ. Χατζιδάκι.

Η εξέλιξη της εκδήλωσης

Καθώς και το 2014 το ενδιαφέρον για τον αλεξανδρινό ποιητή εκδηλώθηκε αμείωτο σε πληθώρα ημερίδων, συζητήσεων, σεμιναρίων και δημοσιευμάτων, συνάδελφοι, γονείς και μαθητές πρότειναν την επανάληψη της εκδήλωσης.

Σε δύο ακόμη εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν σε επίπεδο Δήμου υλοποιήθηκε η σύνδεση σχολείου και κοινωνίας. Η παράσταση παρουσιάστηκε αρχικά σε αίθουσα του Δημαρχείου Αργυρούπολης (χωρητικότητα 400 θέσεων) και στη συνέχεια στη σκηνή του Δημοτικού Θεάτρου Αργυρούπολης.

Στις εκδηλώσεις που ακολούθησαν η παράσταση ξέφυγε από τα στενά σχολικά πλαίσια και απευθύνθηκε σε δημότες της ευρύτερης περιοχής, οι οποίοι μας τίμησαν με την παρουσία τους και κατέκλυσαν κυριολεκτικά τις αίθουσες. Στις παραστάσεις αυτές διευρύνσαμε τις συνεργασίες μας συμπεριλαμβάνοντας εκπροσώπους από άλλες τέχνες (εικαστικές, ζωντανή μουσική και τραγούδι, χορό). Έτσι τα ποιήματα επενδύθηκαν επιπλέον της μουσικής και της δραματοποίησης και με χορογραφίες, δημιουργημένες αποκλειστικά για τις ανάγκες της παράστασης και προορισμένες να αποτυπώσουν το περιεχόμενο και το μήνυμα του ποιήματος. Η δημιουργική αυτή παρέμβαση χαιρετίστηκε με ενθουσιασμό και συγκίνηση από τους θεατές, ιδιαίτερα όταν οι χορευτές παρουσιάζονταν αναπάντεχα από διάφορα σημεία της πλατείας στο πλαίσιο της χορογραφίας, ξαφνιάζοντας του θεατές!

Ως αποτέλεσμα της έρευνας δράσης, τόσο από τα ερευνητικά ημερολόγια όσο και από τη διαδικασία της παρατήρησης (καθηγητών, μαθητών και επιστημονικών συνεργατών) στις δύο παραστάσεις που ακολούθησαν σημειώθηκαν οι εξής αλλαγές:

- Αλλαγή της τριμερούς διάκρισης (Αφήγηση-Απαγγελία-Κατακλείδα) και ενσωμάτωση του «μηνύματος-κατακλείδας» στην αφήγηση/ανάλυση η οποία

συντομεύτηκε. Η συγκεκριμένη αλλαγή υπαγορεύτηκε από ανατροφοδότηση παρέμβασης επιστημονικού συνεργάτη (Σχ. Σύμβουλο)

- Ανάθεση μέρους της εισαγωγικής παρουσίασης της εκδήλωσης σε μαθητές, καθώς οι μαθητές απέδειξαν ότι επιτυχώς μπορούν να επωμιστούν μεγαλύτερο μέρος της εκδήλωσης.
- Ενσωμάτωση του ποιήματος *Πόλις* καθώς αποτέλεσε κατά το τρέχον σχολικό έτος αντικείμενο διαθεματικής διδασκαλίας (φιλολόγου, εικαστικού και μουσικού), μετά την πρώτη παρουσίαση της εκδήλωσης/παράστασης. Το εν λόγω ποίημα αποτυπώθηκε εικαστικά από τους μαθητές τα έργα των οποίων παρουσιάστηκαν τόσο σε ταινία μικρού μήκους, η οποία προβλήθηκε στο πλαίσιο της εκδήλωσης, όσο και έκθεση ζωγραφικής στο φουαγιέ του Δημαρχείου αρχικά και του Θεάτρου στη συνέχεια. Συγκινητικός και ταυτόχρονα ευρηματικός υπήρξε ο τρόπος με τον οποίο ανταποκρίθηκαν των μαθητών στην εικαστική αποτύπωση του αδιεξόδου που εκφράζεται μέσω του ποιήματος.
- Δε θα ήταν υπερβολή να ισχυριστούμε ότι οι χορογραφίες με τις οποίες επενδύθηκαν κάποια ποιήματα απογείωσαν την παράσταση, συμβάλλοντας στην πιο ολοκληρωμένη πρόσληψη του περιεχομένου, του μηνύματος και των συμβόλων των ποιημάτων, συνεπικουρώντας με αυτόν τον τρόπο στην επιτυχία των διδακτικών στόχων.
- Μετά από πρόταση μαθήτριας στην παράσταση ενσωματώθηκε διδασκαλία παράλληλου με τα *Τείχη* κειμένου και συγκεκριμένα του τραγουδιού των Pink Floyd *Hey you*, το οποίο εκτέλεσε ζωντανά μουσικό συγκρότημα μαθητών, μουσικού σχολείου αποτελούμενο από ηλεκτρική και κλασική κιθάρα, ηλεκτρικό μπάσο, ντραμς και τραγούδι. Η συγκεκριμένη παρέμβαση προσέδωσε ζωντάνια και ρυθμό στην εκδήλωση και ξεσήκωσε τους θεατές...
- Ο αριθμός των συντελεστών των παραστάσεων που ακολούθησαν υπερδιπλασιάστηκε καθώς, εκτός από τους μαθητές και τους καθηγητές, ενεπλάκησαν ενεργά εθελοντές με τις επαγγελματικές τους ιδιότητες τόσο εκ μέρους του συλλόγου γονέων όσο και εκ μέρους της ευρύτερης κοινότητας στην οποία ανοίχτηκε η όλη εκδήλωση. Για παράδειγμα, ουσιαστική υπήρξε η συμβολή ειδικού χορογράφου και βοηθού χορογράφου, τυπογράφου-γραφίστα (εκτύπωση προγραμμάτων και προσκλήσεων), εταιρείας μεταφορών (μεταφορά σκηνικών), αλλά και εθελοντών που ανέλαβαν τη βιντεοσκόπηση, τη φωτογράφιση, το φωτισμό, την τεχνική υποστήριξη, το μακιγιάζ και τις κομμώσεις (Κοσμίδου – Hardy, 2004).
- Σκηνοθετικές αλλαγές όπως για παράδειγμα στο ποίημα *Καθρέπτης*, όπου η μορφή του καθρεπτιζόμενου ωραίου νέου προβάλλεται και ως φωτογραφία στις διαφάνειες της παρουσίασης, δεδομένης της περιορισμένης οπτικής εμβέλειας του ειδώλου στους θεατές. Επίσης στην εισαγωγική παρουσίαση και στο πλαίσιο της αναφοράς στην κηδεία της Κένεντυ μαθητές με κεράκια διασχίζουν το διάδρομο της πλατείας και χάνονται πίσω από τη σκηνή προσδίδοντας ζωντάνια, αμεσότητα και παραστατικότητα στην εισαγωγική ενότητα. Επίσης, προστέθηκε φωτογραφία παραθύρου στις διαφάνειες ακολουθώντας τις σκηνοθετικές οδηγίες του ποιητή στο ποίημα *Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον*.

Καθώς η ατμόσφαιρα πλημμυρίζει με τη νοσταλγική μελωδία των ήχων του Χατζιδάκι, σηματοδοτώντας το τέλος της εκδήλωσης, μαθητές και εκπαιδευτικοί κατακλύζουν τη σκηνή

υποκλινόμενοι στο κοινό (σε όλη τη διάρκεια της εκδήλωσης είχε ζητηθεί η αποχή του κοινού από το χειροκρότημα, ώστε να διαφυλαχτεί η επιδιωκόμενη ατμόσφαιρα).

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Η ανατροφοδότηση που λάβαμε από τους θεατές υπήρξε εντυπωσιακή και συγκινητική.

Κρίνοντας από τα σχόλια του κοινού όπως: «Πιάσατε την εποχή. Σας ευχαριστώ πολύ. Είμαι αλεξανδρινός», «Ανακουφίστηκα γιατί κατάλαβα ότι κρίση δεν είναι μόνο σημερινή, αλλά αφορούσε κι άλλες εποχές», η εκδήλωση φάνηκε να λειτουργεί ψυχοθεραπευτικά, διάσπαση την οποία δεν είχαμε συνειδητά επιδιώξει. Πολύ εντυπωσίασαν επίσης οι ενδυματολογικές επιλογές, στις οποίες, όπως προαναφέρθηκε καθοριστική υπήρξε η πρωτοβουλία και η αυτενέργεια των μαθητών ακόμη και στις κομμώσεις και το μακιγιάζ τους. Συνάδελφοι εκδήλωσαν την επιθυμία και το ενδιαφέρον να επαναλάβουν την παράσταση στο σχολείο τους. Αυτή η επιθυμία ήταν που οδήγησε και στη συγγραφή αυτού του άρθρου με τόση λεπτομέρεια, ώστε ο κάθε συνάδελφος να κρίνει και να επιλέξει τον τρόπο που θέλει να διαχειριστεί το υλικό.

Όσο για εμάς, τις φιλόλογους που συντονίσαμε την εκδήλωση, δουλέψαμε με ενθουσιασμό, πλησιάσαμε πτυχές του ανεξάντλητου και πολυεπίπεδου έργου του ποιητή, τολμήσαμε να εκτεθούμε στο κοινό μέσα από ρόλους εποχής και απολαύσαμε την παράσταση, συσφίγγοντας τη σχέση μας ακόμη περισσότερο, μέσα από μία γόνιμη, ουσιαστική και απολαυστική συνεργασία. Αποκάλυψη και ευχάριστη εξέλιξη αποτέλεσε η καθοριστική- για την ποιότητα, το ύφος και την απήχηση της εκδήλωσης- συμβολή και αगाστή συνεργασία με τον μουσικό του σχολείου κ. Π. Σκλαβούνο, ο οποίος, όχι μόνο επιμελήθηκε με έμπνευση, βαθιά κατανόηση και ευαισθησία τη μουσική επένδυση των ποιημάτων και της όλης εκδήλωσης, αλλά έκανε και σκηνοθετικές παρεμβάσεις.

Μετά την ολοκλήρωση των δύο παραστάσεων που ακολούθησαν την αρχική αξίζει να σημειωθεί παρατήρηση μαθητών οι οποίοι διατείνονται ότι πλέον αναγνωρίζουν τα ποιήματα του Καβάφη. Αξιοσημείωτη επίσης είναι η ενθουσιώδης ανταπόκριση των μαθητών οι οποίοι αυθόρμητα επιζητούν μεγαλύτερη συμμετοχή και νέες παραστάσεις.

Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστούμε ότι καθοριστική για την τελική μορφή του εγχειρήματος αλλά και για την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας υπήρξε η υποστήριξη της κ. Σκιά, Συμβούλου Φιλολόγων, μέσα από διαρκείς ανατροφοδοτήσεις, παρατηρήσεις και σχόλια. Η κ. Σκιά, ακόμη και μετά τη συνταξιοδότησή της, συνέχισε να λειτουργεί ως επιστημονική επιβλέπουσα στη δράση μας, επιτρέποντάς μας, μέσα από την επιστημονική και παιδαγωγική μας εξέλιξη αλλά και από την ανάληψη πρωτοβουλιών και την υλοποίηση δημιουργικών ιδεών, να λειτουργήσουμε, εμείς οι δάσκαλοι, όχι ως «ταπεινοί διανομείς της γνώσης» (Κοσμίδου-Hardy, 1998) αλλά ως ερευνητές και σύμβουλοι. Μήπως εν τέλει αυτή η διάσταση του δασκάλου θα έπρεπε να αποτελέσει καθοριστική παράμετρο προσανατολισμού της στοχοθεσίας των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων;

Ολοκληρώνοντας την αποτύπωση του τριπλού αυτού εγχειρήματος θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφερόμαστε στις δυσκολίες τις οποίες αντιμετωπίσαμε στην προσπάθειά μας για την επίτευξη ενός όσο το δυνατόν αρτιότερου και εποικοδομητικότερου αποτελέσματος για τους μαθητές και την κοινωνία. Μεγάλο μέρος αυτών των δυσκολιών θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν με την πρόβλεψη και τη συνακόλουθη ενσωμάτωση παρόμοιων δραστηριοτήτων στο Αναλυτικό πρόγραμμα (Α.Π.), όπως προαναφέρθηκε, καθώς δεν

προβλέπεται από αυτό σχολικός χρόνος για προετοιμασία και πρόβες ούτε για τέτοιου είδους εκδηλώσεις αλλά ούτε και για τις επίσημες σχολικές γιορτές.

Κρίνεται απαραίτητη η ενσωμάτωση στο Α.Π. του γνωστικού αντικειμένου της Θεατρικής Παιδείας, ως υποχρεωτικού μαθήματος, καθώς η αθρόα συμμετοχή μαθητών διαφορετικών δυνατοτήτων βοήθησε στην αποκάλυψη και συνειδητοποίηση από τους ίδιους ιδιαίτερων ταλέντων και κλίσεων που πιθανώς αγνοούσαν. Η συνειδητοποίηση και αξιοποίηση τέτοιων δεξιοτήτων λειτουργεί ενθαρρυντικά γι' αυτούς τους μαθητές, καθώς αποτελεί μορφή ξεχωριστής μάθησης. Οι μαθητές αυτοί εισπράττοντας τη θετική ανατροφοδότηση του κοινού την ώρα της ερμηνείας τους (π.χ. κάποιοι θεατές συγκινήθηκαν μέχρι δακρύων κατά τη διάρκεια της παράστασης) συνειδητοποιούν ότι και αυτού του τύπου η επίδοση δεν είναι ήσσονος σημασίας από τις γλωσσικές ή μαθηματικές επιδόσεις συμμαθητών τους. Επιπλέον η συμμετοχή των μαθητών σε τέτοιου είδους δραστηριότητες τους βοηθά να εξοικειωθούν με μοντέλα συνεργασίας και πειθαρχίας τα οποία θα αποτελέσουν δεξιότητες χρήσιμες σε όλη τους τη ζωή.

Ολοκληρώνοντας την κριτική αποτίμηση της εν λόγω προσπάθειας θα θέλαμε να επισημάνουμε το ενδεχόμενο να αποτελέσει η πρότασή μας στο σύνολό της ένα μοντέλο εργασίας το οποίο θα μπορούσε να λειτουργήσει ως υπόβαθρο δημιουργίας εκδηλώσεων στο πλαίσιο της ημέρας ποίησης, (αλλά και άλλων ποικίλων εκδηλώσεων επετειακών ή μη) τόσο σε επίπεδο σχολείου όσο και σε επίπεδο δήμου και ευρύτερης κοινότητας. Ενσωματώνοντας μια διαρκή κριτική ανατροφοδότηση στο πλαίσιο της θεωρίας *έρευνας δράσης* οι εκδηλώσεις μπορούν να προσαρμοστούν τόσο στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του κάθε ποιητή όσο και του συγκεκριμένου μαθητικού και άλλου έμψυχου δυναμικού αλλά και των δυνατοτήτων του σχολικού και κοινωνικού περιβάλλοντος. Η προστιθέμενη αξία είναι ανεκτίμητη, ιδιαίτερα σε μια εποχή που όλο και περισσότερο οι πολίτες καλούνται να εμπιστευτούν τις δυνάμεις τους, να αυτενεργήσουν, να οραματιστούν και να επιχειρήσουν, υπερβαίνοντας καθιερωμένα μοντέλα και παγιωμένες συμπεριφορές που οδήγησαν σε αδιέξοδα και οπισθοδρόμηση τις κοινωνίες μας.

Τέλος, αλλά όχι ως έσχατο θα θέλαμε να επισημάνουμε τη χαρά της συνεργασίας με συναδέλφους και την εκθετική εξέλιξη των κατ' ιδίαν σχεδιασμών και θεωρήσεων μέσα από αυτή. Παρά τις αντιξοότητες που κάθε εγχείρημα συναντά στην εκδίπλωσή του, καθώς δεν υπάρχει δράση χωρίς αντίδραση, αξίζει να εμπιστευόμαστε, να μοιραζόμαστε, να συνεργαζόμαστε και να συνδημιουργούμε, καθώς τα αποτελέσματα θα επισκιάσουν κάθε σκέψη ανταγωνισμού, καχυποψίας, ατομισμού ή ανασφάλειας στα οποία οι δρομολογούμενες στον κλάδο μας εξελίξεις μπορεί ορισμένους άστοχα να μας οδηγήσουν. Επιτυχία είναι να μπορούμε να αντλούμε χαρά και ικανοποίηση μέσα από την αυτοέκφραση, τη δημιουργία και την εργασία/συνεργασία και όχι η όποια επιβράβευση, άλλωστε και αυτή θα έρθει ως αποτέλεσμα και όχι ως στόχος και επιδίωξη και μάλιστα με τον πιο αναπάντεχο αλλά και συνάμα ουσιαστικό τρόπο.

Αναφορές

- Bloom, B. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals*, et al.
 Βακαλούδη, Α. (2003). *Διδάσκοντας και μαθαίνοντας με τις νέες τεχνολογίες - Θεωρία και Πράξη*.
 Αθήνα: Πατάκης.
 Δημαράς, Κ.Θ. (1992). *Σύμμεικτα Γ' Περί Καβάφη*. Αθήνα: Γνώση.
 Καβάφης, Κ.Π. (1963). *Άπαντα*, Γ. Σαββίδης τ. α & β, Αθήνα: Ίκαρος.

- Κοσμίδου – Hardy, Χ. (1989). Ενεργός Έρευνα: Για μια γνήσια απελευθερωτική παιδεία, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 48, 22-33.
- Κοσμίδου – Hardy, Χ. (1998). Ο Δάσκαλος ως Σύμβουλος στη διδακτική- μαθησιακή συνάντηση, *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 46-47.
- Κοσμίδου – Hardy, Χ. (2004). *Το γιατί και το πώς*. Αθήνα: Α΄ Εκδοτική.
- Κοσμίδου – Hardy, Χ., & Μαρμαρινός, Γ. (1994). Ο δάσκαλος και η ενεργός έρευνα, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 79, 51-54.
- Λιαντίνης, Δ. (1987). *Διδακτική*, αυτοέκδοση, Ε.Κ.Π.Α.
- Μαυρογιώργος, Γ. (1983). Σχολικό πρόγραμμα και παραπρόγραμμα. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 13, 74-81.
- Μελά - Παπαδοπούλου, Β. (1999). Το παρα-πρόγραμμα, η αθέατη πλευρά του σχολικού προγράμματος, (μέρος 1^ο). *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 106, 69-77.
- Μελά - Παπαδοπούλου, Β. (1999). Το παρα-πρόγραμμα, η αθέατη πλευρά του σχολικού προγράμματος, (μέρος 2^ο). *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 107, 51-59.
- Μελά, Σ., & Μελαχροινού, Χ. (2015). Ιστορικοί Αγώνες: οι μαθητές ερευνούν και διδάσκουν «Η κ. Σλήμαν, τα σκουλαρίκια των Μινωιτισσών, ο κωδικός Enigma και τα Spitfire...». Έρκυνα, *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών - Επιστημονικών Θεμάτων, Πρακτικά συνεδρίου: Καλές πρακτικές και καινοτομία στη Δ/θμια Εκπ/ση, (Ειδικό) Τεύχος 4*, 137-145. Ανακτήθηκε από <http://www.erkyna.gr>
- Μελαχροινού, Χ. (2012). *Λογοτεχνία και Ηθική Γνώση*, Διδακτορική Διατριβή, ΕΚΠΑ & ΕΜΠ.
- Σαββίδης Γ. Π., (2013). Διαδικτυακό αρχείο Καβάφη: *Διαβάζοντας τρία «σχολικά» ποιήματα του Κ.Π. Καβάφη (Φωνές, Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον, Αλεξανδρινοί Βασιλείς)*. Ανακτήθηκε στις 23/8/2013 από <http://www.kavafis.gr/poems/content.asp?id=112&cat=1>
- Σειρά Ντοκιμαντέρ του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΪ «Έλληνες του Πνεύματος και της Τέχνης», επεισόδιο 05/12/12, *Κ. Καβάφης*, Ανακτήθηκε στις 23/8/2013 από <http://www.skai.gr/player/tvlive/>

Παράρτημα

Στους παρακάτω συνδέσμους παραθέτουμε αποσπάσματα από την εκδήλωση για τον Καβάφη που περιγράφουμε στο άρθρο μας. Πρόκειται για τη δεύτερη παρουσίαση της εκδήλωσης που έγινε στην αίθουσα "Μίκης Θεοδωράκης" του Δημαρχείου Αργυρούπολης.

<http://vimeo.com/96356729>

<http://vimeo.com/168054345>

* Η Σταυρούλα (Βανέσσα) Μελά είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Θεωρίας και Πράξης της Διδασκαλίας και της Αξιολόγησης,

* Η Χριστίνα Μελαχροινού είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού και Διδακτορικού Τίτλου του διαπανεπιστημιακού προγράμματος *Ιστορία και Φιλοσοφία των επιστημών και της Τεχνολογίας* και κατέχει ειδίκευση στη Φιλοσοφία της Λογοτεχνίας.